

Tájékoztató felmérés az általános iskolák biológiai szakkönyvtárainak (tanári szakkönyvtárak) helyzetéről

Az általános iskolák tanári szakkönyvtárainak fontosságát több tényező támasztja alá. A legfontosabbak a következők:

1. A tanár szakmai ismeretének felújítását szolgálja.
2. A tanár önképzését segíti elő.
3. A tanár az oktatás folyamatában segédeszközként használja.

Ezek nagy vonásokban meg is határozzák, hogy milyennek kell lennie a helyesen, a cél érdekében összeválogatott szakkönyvtárnak.

A könyvtár összeállításánál, fejlesztésénél figyelembe kell venni azokat a tudományterületeket is, amelyek az általános iskolai biológia oktatással érintkeznek. Így állattan, növénytan, emberanatómia és élettan, egészségtan, mezőgazdaságtan és állattenyésztés területéről kell összeválogatni a könyveket. Ezenkívül bizonyos praktikumokra, határozókra, képekkel bőven illusztrált könyvekre is szükség van. Általánosságban az összefoglaló művek, lexikonok, határozók azok, amelyek feltétlenül szükségesek minden biológiát tanító általános iskolai tanár részére.

A tervszerűen, a célnak megfelelően összeállított könyvtár az állam (a tanácsok) által rendelkezésre bocsátott anyagi támogatásból színvonalasan bővíthető.

A nevelő saját tulajdonában levő könyvtárát, vagy a közkönyvtár állományát sem párhuzamba állítani, sem kiegészítésként számításba venni nem helyes, mert a szakkönyvtár állománya munkaeszköz, az iskolai oktatás-nevelés közvetlen és elengedhetetlen tartozéka.

Mindezeknek — a teljesség igénye nélküli — említése, vázlatos kiemelése után vizsgáljuk meg, hogy mi a tényleges helyzet.

A felmérés helye

72 általános iskolának a biológiai tanári szakkönyvtár állományát vizsgáltam meg. A 72 iskola 11 megyében a következő megoszlású:

Győr-Sopron megye: 2 iskola, Vas megye: 8 iskola, Zala megye: 10 iskola, Somogy megye: 7 iskola, Baranya megye: 12 iskola, Tolna megye: 4 iskola, Fejér megye: 12 iskola, Veszprém megye: 9 iskola, Komárom megye: 3 iskola, Pest megye: 2 iskola, Bács-Kiskun megye: 2 iskola.

Az adatszolgáltató iskolák a felső tagozatban levő tanulócsoportok száma szerint az alábbiak szerint oszlanak meg:

2 tanulócsoportú iskola	3
4 " "	14
5 " "	2
6 " "	7
7 " "	2
8 " "	26
9 " "	2
10 " "	2
11 " "	2
12 " "	5
13—14—15—16 "	1—1
18 " "	2
34 " "	1

Az átlag a 8 tanulócsoporthoz tartozó iskola, tehát olyanok, ahol a felső tagozaton párhuzamos osztályok vannak. Az iskolák neveinek feltüntetését mellőzve, említésre érdemes, hogy az adatszolgáltató iskolák között városi és falusi iskolák egyaránt szerepelnek.

A felmérés számszerű eredménye

A szakkönyvtárak állományába tartozó minden művet figyelembe vettem, amelyek a biológiai oktatással összefüggő szakmai jellegű művek, kivéve a kimondottan ifjúsági jellegű munkákat és folyóiratokat.

A 72 adatszolgáltató iskolában összesen 1260 könyv (füzet) van nyilvántartva. Ez 514 féle műből tevődik össze. Az átlag 17,5 darab könyv, illetőleg 7,1 mű.

A könyvek száma az egyes iskolákban nagyon különböző:

5 vagy ennél kevesebb könyv van	10	iskolában,	13 ⁰ / ₀
5—10	14	”	20 ⁰ / ₀
10—20	25	”	35 ⁰ / ₀
20—30	15	”	21 ⁰ / ₀
30-nál több könyv van	8	”	11 ⁰ / ₀
Összesen:	72		100⁰/₀

A könyveket tartalmuk szerint 5 csoportba osztottam. A csoportok szerinti megoszlás:

Állattan tárgyú könyv	211, átlag: 3,	ez 51	féle mű, átl.	0,7
Növénytan	367, „ 5,	„ 117	„	1,6
Egészségtan, ember szerv.	142, „ 2,	„ 72	„	1
Ált. biol., biol. tört.	211, „ 3,	„ 69	„	0,9
Mezőgt.-állatteny.	151, „ 2,3	„ 116	„	1,6
Vegyes	178, „ 2,5	„ 89	„	1,2

Növénytani tárgyú könyvekből van a legtöbb, bár ez is átlagban nagyon kevés. A könyvtárak állománya azt mutatja, hogy összetételükben közös vonás, azonosság alig mutatkozik, melyet az alábbi összehasonlító kimutatás világosan tükröz.

Az 514 műből 332 csak egy iskolában van meg, tehát a művek 64,6⁰/₀-a. Csak egy mű van olyan, amelyik a felmért iskolák több mint 50⁰/₀-ában megtalálható (43 iskolában, az iskolák 59,1⁰/₀-ában).

82	mű csak	2—2	iskolában	van meg,	a könyvek	16	⁰ / ₀ -a
26	„	3—3	„	„	„	5	⁰ / ₀ -a
16	„	4—4	„	„	„	3	⁰ / ₀ -a
11	„	5—5	„	„	„	2	⁰ / ₀ -a
6	„	6—6	„	„	„	1	⁰ / ₀ -a
10	„	7—7	„	„	„	2	⁰ / ₀ -a
5	„	8—8	„	„	„	1	⁰ / ₀ -a
3	„	9—9	„	„	„	0,6 ⁰ / ₀ -a	
5	„	10—10	„	„	„	1	⁰ / ₀ -a
2	„	11—11	„	„	„	0,4 ⁰ / ₀ -a	
1	„	12	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
2	„	13—13	„	„	„	0,4 ⁰ / ₀ -a	
2	„	14—14	„	„	„	0,4 ⁰ / ₀ -a	
2	„	15—15	„	„	„	0,4 ⁰ / ₀ -a	
1	„	17	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
2	„	20—20	„	„	„	0,4 ⁰ / ₀ -a	
1	„	22	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
1	„	24	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
1	„	25	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
1	„	26	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
1	„	27	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	
1	„	43	„	„	„	0,2 ⁰ / ₀ -a	

A fenti táblázat, mely a könyvek gyakoriságát szemléletesen mutatja, egyúttal a hiányosságokat is jelzi.

Érdemes megvizsgálni az egyes tudományterületek szerint csoportosított könyvek gyakoriságát.

Az állattani tárgyú könyvek gyakorisága

8	iskolában	nincs	
12	„	1	
14	„	2	
12	„	3	
8	„	4	
12	„	5	
2	„	6	
1	„	7	
3	„	8	állattani tárgyú könyv van.

Ezeknek a minőségi gyakorisága a következő:

Állathatározó (tekintet nélkül a kiadásra)	25	iskolában,	az iskolák	34,7 ⁰ / ₀ -a
Brehm (tekintet nélkül a kiadásra és a teljességre)	22	„	„	30,5 ⁰ / ₀ -a
Vertse: Erdő, mező madarai	15	„	„	20,8 ⁰ / ₀ -a
Csizy: Állattani kirándulások	14	„	„	19,4 ⁰ / ₀ -a
Gelei: Állattani kísérletek és gyak.-ok	13	„	„	18,0 ⁰ / ₀ -a
Oláh: Rovargyűjtés	13	„	„	18,0 ⁰ / ₀ -a
Móczár: Az állatok gyűjtése	10	„	„	13,8 ⁰ / ₀ -a
	1 mű	9	„	11,1 ⁰ / ₀ -a
	1 mű	8	„	9,7 ⁰ / ₀ -a
	3 mű	6—6	„	8,3 ⁰ / ₀ -a
	3 mű	5—5	„	6,9 ⁰ / ₀ -a
	1 mű	4	„	5,5 ⁰ / ₀ -a
	2 mű	3—3	„	4,1 ⁰ / ₀ -a
	6 mű	2—2	„	2,7 ⁰ / ₀ -a
	27 mű	1—1	„	1,3 ⁰ / ₀ -a

Növénytani jellegű művek gyakorisága

4	iskolában	nincs	
4	„	1	
5	„	2	
10	„	3	
12	„	4	
11	„	5	
4	„	6	
9	„	7	
4	„	8	
3	„	9	
2	„	10	
2	„	11	
1	„	12	
1	„	20	növénytani tárgyú könyv van.

Ezeknek a minőségi gyakorisága a következő:

Jávorka—Csapodi: Erdő, mező virágai	43	iskolában,	az iskolák	59,7 ⁰ / ₀ -a
Hortobágyi: Növényhatározó	26	„	„	36,1 ⁰ / ₀ -a
Magyarország kultúrflórája (füzetek számát figyelmen kívül hagyva)	24	„	„	33,3 ⁰ / ₀ -a
Uherkovich: Növénytani gyakorlatok és kísérletek	15	„	„	20,8 ⁰ / ₀ -a
Bluket: A növény élete	12	„	„	16,6 ⁰ / ₀ -a
Oláh: Növénygyűjtés	10	„	„	13,8 ⁰ / ₀ -a

Simon—Csapodi: Kis növényhatározó	10	„	„	13,8 ^o /o-a
1 mű	9	„	„	12,5 ^o /o-a
3 mű	8—8	„	„	11,1 ^o /o-a
4 mű	7—7	„	„	9,7 ^o /o-a
3 mű	6—6	„	„	8,3 ^o /o-a
2 mű	5—5	„	„	6,9 ^o /o-a
3 mű	4—4	„	„	5,5 ^o /o-a
5 mű	3—3	„	„	4,1 ^o /o-a
23 mű	2—2	„	„	2,7 ^o /o-a
66 mű	1—1	„	„	1,3 ^o /o-a

A különböző növényhatározókat figyelembe véve megállapítható, hogy 18 iskolában nincs ilyen munka. Egyféle növényhatározó 27, 2 féle 25, 3 féle 1, és 4 féle 1 iskola szakkönyvtárában van.

Egészségtan és emberanatómia-élettan tárgykörű művek gyakorisága

20	iskolában	nincs	
25	„	1	
6	„	2	
9	„	3	
3	„	4	
2	„	5	
1	„	6	
1	„	7	
4	„	8	
1	„	11	ilyen témájú könyv van.

Ezek minőségi gyakorisága:

Kontra: Emberi test	20	iskolában,	az iskolák	27,7 ^o /o-a
Szovjetov: Iskolaegészségtan	11	„	„	15,0 ^o /o-a
Székely: Egészséges életmódra nevelés	10	„	„	13,8 ^o /o-a
1 mű	9	„	„	12,5 ^o /o-a
1 mű	5	„	„	6,9 ^o /o-a
1 mű	4	„	„	5,5 ^o /o-a
2 mű	3—3	„	„	4,1 ^o /o-a
13 mű	2—2	„	„	2,7 ^o /o-a
51 mű	1—1	„	„	1,3 ^o /o-a

Általános biológia és biológiatörténet tárgykörű művek gyakorisága

16	iskolában	nincs	
15	„	1	
7	„	2	
8	„	3	
9	„	4	
3	„	5	
2	„	6	
5	„	7	
5	„	8	
1	„	9	
1	„	11	ilyen jellegű könyv van.

Ezek minőségi gyakorisága a következő:

Liszenkó: A biol. tud. állásáról	27	iskolában,	az iskolák	37,5 ^o /o-a
Timirjazev: Mi a darwinizmus?	20	„	„	27,7 ^o /o-a
Kontra—Stiohl: Kis biológia	17	„	„	23,6 ^o /o-a
Pliszceckij: Az ember származása	14	„	„	19,4 ^o /o-a

Oparin: Az élet eredete	11	„	„	15,0 ^o /o-a
2 mű	8—8	„	„	11,1 ^o /o-a
3 mű	7—7	„	„	9,7 ^o /o-a
1 mű	5	„	„	6,9 ^o /o-a
2 mű	4—4	„	„	5,5 ^o /o-a
4 mű	3—3	„	„	4,1 ^o /o-a
9 mű	2—2	„	„	2,7 ^o /o-a
43 mű	1—1	„	„	1,3 ^o /o-a

Mezőgazdaságtan — állattenyésztés tan tárgykörű művek gyakorisága

33 iskolában	nincs	
11 „	1	
9 „	2	
9 „	3	
2 „	4	
2 „	5	
2 „	6	
1 „	7	
1 „	11	
1 „	12	
1 „	35	ilyen tárgykörű mű van.

Ezeknek minőségi gyakorisága:

4 mű	4—4	iskolában,	az iskolák	5,5 ^o /o-a
4 mű	3—3	„	„	4,1 ^o /o-a
14 mű	2—2	„	„	2,7 ^o /o-a
95 mű	1—1	„	„	1,3 ^o /o-a

Van olyan iskola, ahol a tanári szakkönyvtár állományának több mint 60°/o-a (35 könyv az 55-ből) növénytermesztés témájú.

Vegyes kategóriába sorolt művek gyakorisága

Ebbe azokat a munkákat soroltuk, amelyek nem kimondottan szakmai témájúak, de a biológiai oktatás szakmai oldalát elősegítik, támogatják.

19 iskolában	nincs	
12 „	1	
11 „	2	
11 „	3	
4 „	4	
6 „	5	
3 „	6	
4 „	7	
9 „	1	
10 „	1	ilyen témakörbe illő mű van.

Ezek minőségi gyakorisága:

A természetrajzi szertár fejlesztése:	10	iskolában,	az iskolák	13,8 ^o /o-a
2 mű	7—7	„	„	9,7 ^o /o-a
4 mű	5—5	„	„	6,9 ^o /o-a
6 mű	4—4	„	„	5,5 ^o /o-a
9 mű	3—3	„	„	4,1 ^o /o-a
16 mű	2—2	„	„	2,7 ^o /o-a
51 mű	1—1	„	„	1,3 ^o /o-a

Az eddigi adatok alapján meg lehet állapítani, hogy melyek azok a művek, amelyek a legtöbb iskolában megvannak, azaz, melyek a leggyakoribbak. A rangsor a következő:

1. Jávorka—Csapodi: Erdő, mező virágai 43 iskolában
2. Liszenkó: A biológia tudomány állásáról 27 „
3. Hortobágyi: Növényhatározó 26 „

4. Állathatározó (A kiadást nem számítva)	25	„
5. Mo. Kultúrflórája (Ha legalább 1 füzet van meg)	24	„
6. Brehm: (Nem számítva a kiadást, de számítva akkor is, ha legalább 1 kötet van)	22	„
7. Kontra: Emberi test	20	„
8. Timirjazev: Mi a dárwinizmus?	20	„
9. Kontra—Stohl: Kis biológia	17	„
10. Uherkovich: Növényteni gyakorlatok és kísérletek	15	„
11. Vertse: Erdő-mező madarai	15	„
12. Csizy: Állattani kirándulások	14	„
13. Pliszcekij: Az ember származása	14	„
14. Gelei: Állattani kísérletek és gyakorlatok	13	„
15. Oláh: Rovargyűjtés	13	„
16. Bluket: A növény élete	12	„
17. Szovjetov: Iskolaegészségtan	11	„
18. Oparin: Az élet eredete	11	„
19. Móczár: Az állatok gyűjtése	10	„
20. Oláh: Növénygyűjtés	10	„
21. Simon—Csapodi: Kis növényhatározó	10	„
22. Székely: Egészséges életmódra nevelés	10	„
23. A természetrajzi szertár fejlesztése	10	„

Következtetések

Az adatszolgáltató iskolák száma a Dunántúlon levő általános iskolák számához viszonyítva nem nagy ugyan, de tekintettel arra, hogy minden megyéből különösebb válogatás nélkül jelöltük ki azokat az iskolákat, ahonnan adatot kértünk, hozzávetőleges általános képet kaphatunk az általános iskolák biológiai szakkönyvtárainak állományáról. A fenti adatokból az alábbi általános következtetések vonhatók le:

1. Az általános iskolákban a biológiai szakkönyvtárak sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem felelnek meg a követelményeknek.

2. Az általános iskolák biológiai szakkönyvtáraiban semmiféle közös alapstruktúrát felfedezni nem lehet.

3. Az egyes könyvtárak összeállításában az alkalmosság tükröződik, a tervszerűség teljesen hiányzik.

4. A 25 éves egységes irányítás nyomait alig lehet felismerni, csak az 1950-es években központilag szétküldött füzetek árulkodnak erről.

5. A tanárképző főiskolák tankönyvei, jegyzetei közül csak egyes munkák elvétve egy-egy iskolai szakkönyvtárban lelhetők fel.

6. Lexikonok, vagy ilyen jellegű művek csak kivételesen szerepelnek.

7. A szakkönyvtárak állományának nagy része vagy elavult mű, vagy a kis állományhoz viszonyítva szükségtelen.

Javaslatok:

1. Sürgős, több iskolára kiterjedő alapos felmérésre van szükség.

2. A hiányosságokat fokozatosan meg kell szüntetni.

3. Össze kell állítani egy olyan minimális jegyzéket, ami az általános iskolák biológiai szakkönyvtárának alapállományát kell, hogy képezze.

4. Az évről évre megjelenő szakkönyvek közül meg kell jelölni a kötelezően megvásárolandó és az ajánlott könyveket.

5. A könyvtárfejlesztéshez megfelelő anyagi támogatást kell biztosítani.

6. A könyvtárfejlesztést határozottabban és megfelelő szakértelemmel ellenőriztetni kell.